

რომის სამართალი
(საფუძვლები)

ვადდებულებითი
სამართალი

(კვაზი ხელშეკრულებები,
დელიქტები, კვაზი დელიქტები)

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

რომაელმა იურისტებმა გამოარჩიეს შემთხვევები, როდესაც ვაღდებულება წარმოიშვებოდა, მაგრამ სახეზე არ იყო არც ხელშეკრულება და არც დელიქტი; ამასთან ვაღდებულება წარმოიშვებოდა ისე, თითქოს ხელშეკრულებას ქონდა ადგილი. ასეთ შემთხვევებს მათ კვაზი (თითქოს) ხელშეკრულებები უწოდეს.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

„ხელშეკრულებათა სახეების ჩამოთვლის შემდეგ ჩვენ განვიხილავთ აგრეთვე იმ ვალდებულებებს, რომლებიც არ ითვლებიან საკუთრივ ხელშეკრულებიდან წარმოქმნილად, არამედ განიხილებიან, როგორც კვაზი (თითქოს) ხელშეკრულებიდან წარმოქმნილნი, ვინაიდან მათი არსებობა სამართალდარღვევიდან (დელიქტიდან) არ მომდინარეობს.“ ინსტიტუციები, წიგნი 3, ტიტული XXVII.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

კვაზი ხელშეკრულებებს (**quasi ex contractu**) შემდეგ შემთხვევებში ქონდა ადგილი:

- სხვისი საქმეების წარმოება დაუვალებლად (**negotiorum gestio**)
- ვალდებულებანი წარმოშობილი უსაფუძვლო გამდიდრებიდან (არამართებულის გადახდა **solutio indebiti**)
- მეურვეობიდან (**tutela**) წარმოშობილი ვალდებულებანი
- ვალდებულებანი წარმოშობილი ამხანაგობის ხელშეკრულების გარეშე არსებული საერთო საკუთრებიდან

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

სხვისი საქმეების წარმოება დაუვალებლად (**negotiorum gestio**)

დაუვალებლად სხვისი საქმეების წარმოება ისეთი ურთიერთობაა, რომლის დროსაც ერთი მხარე (**negotiorum gestor**) აწარმოებდა მეორე პირის (**dominus**) საქმეს, მართავდა მის ქონებას თუ სხვა, ისე, რომ არ ქონდა ამ მეორე პირისაგან დავალება.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

დაუვალებლად სხვისი საქმეების წარმოების მიზანი მოსალოდნელი ზიანის თავიდან აცილება იყო იმ პირისათვის, რომელსაც თვითონ არ ქონდა საშუალება ეზრუნა საკუთარი ინტერესების დასაცავად (ეს ძირითადად ეხება შემთხვევებს, როდესაც პირი არ იმყოფებოდა ადგილზე, მაგალითად, მოულოდნელად გაემგზავრა და არავისთვის დაუვალებია თავისი საქმეების წარმოება).

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

ვალდებულება წარმოეშვა ორივე მხარეს;

- gestor-ი ვალდებული იყო გამოეჩინა განსაკუთრებული მზრუნველობა, იგი პასუხს აგებდა მისი ბრალით დამდგარ ზიანზე; საქმის დამთავრების შემდეგ ანგარიში უნდა ჩაებარებინა საქმის მესაკუთრისათვის (dominus negotii); თუ საქმის წარმოების შედეგად gestor-ს ხელზე აღმოაჩნდებოდა ფული, სხვა ნივთები თუ მოთხოვნის უფლება უნდა გადაეცა პატრონისათვის. gestor-ი გაწეული სამუშაოსათვის გასამრჯელოს არ იღებდა.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

- მნიშვნელოვანი იყო, რომ gestor-ის მოქმედებანი მიჩნეული ყოფილიყო მიზანშეწონილად, საქმის მესაკუთრის ინტერესების გამომხატველად. თუ ეს უკანასკნელი უარს ამბობდა შესრულებულ სამუშაოზე და არ იწონებდა მეორე მხარის მოქმედებას, gestor-ს ეკისრებოდა პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენა, ამასთან მას არ ქონდა უფლება მოეთხოვა გაწეული ხარჯების ანაზღაურება.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

თუ შესრულებულ სამუშაოს მოიწონებდა საქმის მესაკუთრე (dominus negotii), იგი ვალდებული იყო აენაზღაურებინა gestor-ის მიერ გაწეული ხარჯები, იმისდა მიუხედავად მოჰყვა თუ არა მის მიერ გაწეულ სამუშაოს შედეგი (მაგალითად, თუ გესტორმა გასწია ხარჯი დაავადებული პირუტყვის სამკურნალოდ, მას ეს უნდა აუნაზღაურდეს, იმისდა მიუხედავად, გადარჩა თუ არა ეს პირუტყვი).

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

„ამრიგად, როდესაც ვინმე სხვაგან მყოფი (არათანმყოფი) პირის საქმეებს მართავს, მაშინ ორივე მხრიდან [მათ შორის] წარმოიქმნება სარჩელები, როდემესაც „საქმეთა მართვიდან გამომდინარე სარჩელები“ ეწოდებათ. მაგრამ საქმის მესაკუთრეს, ამასთან, ეკუთვნის პირდაპირი (მთავარი) სარჩელი იმ პირის წინააღმდეგ, რომელიც მის საქმეებს მართავს, ხოლო საქმეთა მმართველს კი – შეგებებული სარჩელი. ცხადია, ეს სარჩელები საკუთრივ რაიმე ხელშეკრულებიდან არ არიან წარმოქმნილნი.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

რასაკვირველია, ისინი მხოლოდ იმ შემთხვევაში წარმოიქმნებიან, როდესაც ვინმე დავალების გარეშე სხვისი საქმეების მართვას მოისურვებს. ამის საფუძველზე იმ პირებსაც, რომელთა საქმეებსაც მართავენ, ვაღდებულება ეკისრებათ ისე, რომ მათ [ამის შესახებ] არ იციან. და ეს [წესი] იმის გამო იქნა მიღებული, რომ იგი სასარგებლოა (მიზანშეწონილია), რათა იმ სხვაგან მყოფი პირების საქმეები, რომლებსაც უეცრად (მოულოდნელად) და ნაჩქარევად მოუხდათ უცხოეთში გამგზავრება ისე, რომ მათ თავიანთი საქმეების მართვა ვერავის დაავალეს, უყურადღებოდ არ იქნას მიტოვებული.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

რასაკვირველია, არავინ იზრუნებს სხვის საქმეზე, თუ მას მის მიერ გაწეულ ხარჯებზე სარჩელი არ ექნება. როგორც, ერთი მხრივ, ის პირი რომელმაც [სხვისი] საქმეები კარგად წარმართა, ვაღდებულებას აკისრებს საქმის მესაკუთრეს, ასევე, მეორე მხრივ, თავადაც იღებს ვაღდებულებას, რომ [მესაკუთრეს] მისი საქმეების მართვის თაობაზე ანგარიში ჩააბაროს.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

ამ შემთხვევაში ნებისმიერმა პირმა ანგარიში ყველაზე მკაცრი კეთილსინდისიერების მიხედვით უნდა ჩააბაროს. არ არის საკმარისი, რომ პირმა სხვისი საქმეების მართვაში ისეთივე კეთილსინდისიერება გამოიჩინოს, როგორსაც იგი, ჩვეულებრივ, საკუთარ საქმეებში იჩენს, თუკი სხვა უფრო კეთილსინდისიერ პირს საქმეების უკეთ წარმართვა შეეძლო.“ ინსტიტუციები, წიგნი 3, ტიტული XXVII, 1.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

ვალდებულებანი წარმოშობილი
უსაფუძვლო გამდიდრებიდან
ერთი პირის ქონების უსაფუძვლო გაზრდა,
მეორე პირის ქონების ხარჯზე, წარმოშობდა
უსაფუძვლოდ მიღებული ქონების
დაბრუნების ვალდებულებას. ამის ნათელი
მაგალითია ვალის შეცდომით გადახდა
(არამართებულის გადახდა solutio indebiti).

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

„ასევე კვაზი ხელშეკრულების საფუძველზე ვაღდებულებად უნდა ჩაითვალოს ის პირიც, რომელსაც შეცდომით გადაუხადეს ისეთი ვალი, რომელიც (მისთვის) არ ემართათ. ასეთი მოვალე სრულებით არ უნდა განვიხილოთ, როგორც საკუთრივ ხელშეკრულებით ვაღდებულები; თუ ლოგიკას მივყევით, შეიძლება ითქვას, როგორც ზემოთ უკვე აღინიშნა, რომ ამ შემთხვევაში ვაღდებულება წარმოიშვა უფრო გარიგების მოშლის, ვიდრე ხელშეკრულების დადების სურვილით.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

ვინაიდან ითვლება, რომ ვალის გადახდის მსურველი ფულს უფრო იმ მიზნით იძლევა, რომ გარიგება მოშალოს, ვიდრე ხელშეკრულება დადოს. მაგრამ პირი, რომელმაც [ფული] მიიღო, ვალდებული ხდება ისე, თითქოს მან სესხი აიღო და ამიტომ იგი პასუხს აგებს კონდიქციის სარჩელით.“ ინსტიტუციები, წიგნი 3, ტიტული XXVII, 6.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

უსაფუძვლო გამდიდრების შემთხვევები ასევე:

- გარკვეული მიზნით გადაცემული ქონება, თუ ეს მიზანი არ განხორციელდა (მაგ. საქორწინო საჩუქარი)
- ნაქურდალი ნივთი
- კეთილ ზნე-ჩვეულებათა წინააღმდეგ გადახდილი ფული (მაგ. იმისთვის, რომ არ ჩაედინა მკვლელობა)
- უზომოდ მაღალი პროცენტი.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

მეურვეობიდან (tutela) წარმოშობილი ვალდებულებანი

„მეურვეებსაც, რომლებიც სასამართლოში მეურვეობაზე აგებენ პასუხს, ითვლება, რომ ვალდებულება ეკისრებათ არა საკუთრივ ხელშეკრულებიდან /ვინაიდან მეურვესა და ობოლს (არასრულწლოვანს) შორის რაიმე ხელშეკრულება არ იდება/. მაგრამ, ვინაიდან ისინი დელიქტის საფუძველზე არ არიან პასუხისმგებელნი, [ამიტომ] ითვლება, რომ ისინი „კვაზი (თითქოს) ხელშეკრულებიდან“ აგებენ პასუხს.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

და ამ შემთხვევაში სარჩელები ორმხრივია: რადგან არა მარტო ობოლს აქვს მეურვეობიდან გამომდინარე სარჩელი მეურვის წინააღმდეგ, არამედ, პირიქით, მეურვესაც აქვს მეურვეობიდან გამომდინარე შეგებებული სარჩელი არასრულწლოვანის წინააღმდეგ იმ შემთხვევაში, თუკი ის არასრულწლოვანის საქმეზე ხარჯებს წევს, ან მის ნაცვლად ვალდებულებას იღებს, ან კიდევ ობლის ვალის გარანტიის სახით თავის ნივთს დააგირავებს.“ ინსტიტუციები, წიგნი 3, ტიტული XXVII, 2.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

ვადდებულებანი წარმოშობილი
ამხანაგობის ხელშეკრულების გარეშე
არსებული საერთო საკუთრებიდან
„ასევე, თუ რამდენიმე პირს ამხანაგობის
ხელშეკრულების გარეშე საერთო
[საკუთრებაში] ნივთი აქვს, რადგან მათ,
მაგალითად, ერთი და იგივე ნივთი, ლეგატის
სახით თანაბრად უანდერძეს ან აჩუქეს,

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი ხელშეკრულებები

რომ ან ნივთიდან სარგებელი მხოლოდ მან მიიღო, ან იმიტომ, რომ მისმა ამხანაგმა (თანამესაკუთრემ) ან ნივთთან დაკავშირებით საჭირო ხარჯები გაწია, ამ შემთხვევაში ითვლება, რომ ამ პირს ვალდებულება ეკისრება არა საკუთრივ ხელშეკრულებიდან, რადგან მათ შორის არავითარი ხელშეკრულება არ დადებულა. მაგრამ, ვინაიდან იგი დელიქტის შედეგად არ აგებს პასუხს, ამიტომ ითვლება, იგი კვაზი (თითქოს) ხელშეკრულების საფუძველზე არის პასუხისმგებელი.“ინსტიტუციები, წიგნი 3, ტიტული XXVII, 3.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები (delictum)

დელიქტი სამართალდარღვევაა. რომის სამართალში განსხვავებდნენ კერძო და საჯარო ხასიათის სამართალდარღვევებს.

სამართალდარღვევა, რომელიც ხელყოფდა სახელმწიფო ინტერესებს საჯარო ხასიათს ატარებდა;

უფრო ადრე საჯარო ხასიათის სამართალდარღვევა აღინიშნებოდა ტერმინით *iudicia publica, crimina*. ტერმინი *delicta publica* გვიანდელი წარმოშობისაა და ამ ტერმინით გამოყოფდნენ საჯარო ხასიათის სამართალდარღვევებს კერძო სამართალდარღვევისაგან.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

კერძო დელიქტად (*delicta privata*) ითვლებოდა ისეთი სამართალდარღვევა რომელიც ხელყოფდა ცალკეულ ადამიანთა, კერძო პირთა ინტერესებს.

უძველეს ხანაში ზიანის ბრალეული და არაბრალეული მიყენება ერთმანეთისგან არ იყო გამიჯნული და მას ჯარიმის (სასჯელის *poena*) გადახდა მოსდევდა.

მოგვიანებით ყურადღება მიექცა განზრახვისა თუ გაუფრთხილებლობის და ასევე მიყენებული ზარალის ანაზღაურების პრობლემას.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

კერძო დელიქტებისთვის საბოლოოდ ჩამოყალიბდა შემდეგი დამახასიათებელი ელემენტები – სახეზე უნდა ყოფილიყო:

- ობიექტური ზიანი, რომელიც კანონსაწინააღმდეგო გზით ერთმა პირმა მიაყენა მეორეს;
- დელიქტის ჩამდენი პირის ბრალი;
- მოქმედი სამართლის მიერ მოცემული ქმედების ცნობა დელიქტად.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

ხელშეკრულებებისაგან განსხვავებით (გარდა დავალების ხელშეკრულებისა) დელიქტური ვალდებულებები მემკვიდრეობით არ გადაეცემოდა (გამონაკლისს წარმოადგენდა დელიქტის შედეგად შექნილი ნივთის მემკვიდრის მიერ დაბრუნების ვალდებულება).

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

თუ ზიანი მიყენებული იყო რამდენიმე პირის მიერ საჯარო სარჩელი არ შეიძლება დაწესდეს, თითოეული მათგანისათვის, ანუ სახეზე იქნებოდა სოლიდარული პასუხისმგებლობა;

ასევე სასარჩელო ხანდაზმულობის ვადა დადგენილი იყო ერთწლიანი ვადა, ითვლებოდა, რომ თუ პირი ერთი წლის ვადაში არ წაუყენებდა სარჩელს, მან აპატიო მიყენებული ზიანი სამართალდამრღვევს.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

ცალკეული დელიქტების სახეები:

„მას შემდეგ, რაც წინა წიგნში
ხელშეკრულებიდან და კვაზი (თითქოს)
ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი
ვალდებულებები გადმოვეცით, საჭიროა
სამართალდარღვევიდან (დელიქტიდან)
წარმოქმნილი ვალდებულებები
განვიხილოთ.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

თუ პირველი რიგის ვალდებულებები, როგორც ეს თავის ადგილზე უკვე ვთქვით, ოთხ სახედ იყოფა, უკანასკნელი (ე.ი. დელიქტური ვალდებულებანი) ერთ ჯგუფს შეადგენენ, ვინაიდან ყველას მათ ერთი რამ, ე.ი. სამართალდარღვევა (დელიქტი), წარმოშობს, მაგალითად, ქურდობა, ძარცვა, ნივთისთვის (ქონებისთვის) ან პიროვნებისთვის ზიანის მიყენება.“ ინსტიტუციები, წიგნი I, ტიტული I.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

furtum – ქურდობა (ქონებრივი უფლებების წინააღმდეგ მიმართული დელიქტია; აქ იგულისხმება ასევე – მიტაცება, მითვისება, გაფლანგვა, სხვისი ქონების განკარგვა ან სარგებლობა)

განარჩევდნენ აშკარა (*furtum manifestum*) და ფარულ ქურდობას (*furtum nec manifestum*); ქურდობად განიხილებოდა სხვისი ნივთით სარგებლობა მესაკუთრის ნებართვის გარეშე; რომის სამართალი იცნობდა თავისუფალი ადამიანისა და საკუთარი ნივთის ქურდობასაც. სასჯელი აშკარა ქურდობისთვის ნივთის ოთხმაგი, ფარულისთვის კი ორმაგი ღირებულების ჯარიმა იყო.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

1. ქურდობა არის ნივთის მოტყუებით (ვერაგულად) მიტაცება, ან თავად ნივთის, ან [ამ] ნივთით სარგებლობის ან მფლობელობის, რისი დაშვებაც ბუნების კანონით არის აკრძალული.
2. ხოლო ქურდობის სახელწოდება („furtum“) მომდინარეობს ან სიტყვისაგან „furvum“ რაც „ბნელს“ ნიშნავს, რადგან ქურდობა ფარულად, სიბნელეში და უმთავრესად ღამით ხდება; ან [სიტყვებისგან] „fraus“ ან „ferendo“ („ferre“), ე.ი. „წართმევა“ („მოტაცება“); ან ბერძნული სიტყვიდან, სადაც ქურდებს (fures) „ფორას“-ს უწოდებენ. და მართლაც, ბერძნები სიტყვა „ფორ“-ს („ქურდი“) აწარმოებენ სიტყვისგან „ფერეინ“ („მიტაცება“, წაღება“).

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

3. ხოლო ქურდობა ორი სახისაა: აშკარა („მანიფესტუმ“) და ფარული („ნეკ მანიფესტუმ“)... აშკარა ქურდად, რომელსაც ბერძნები „დანაშაულის ადგილზე წასწრებულს“ უწოდებენ, ითვლება არა მარტო ის, ვინც თვით ქურდობის ჩადენისას შეიპყრეს, არამედ აგრეთვე ისიც, ვინც იმ ადგილას იქნა შეპყრობილი, სადაც ქურდობდა, მაგალითად, პირი, რომელმაც სახლში ქურდობა ჩაიდინა, მაგრამ სახლის ზღურბლის გარეთ გადმოსვლა ვერ მოასწრო და ისე შეიპყრეს;

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

ან ის, ვინც ზეთისხილის ბაღში ან ვენახში ზეთისხილი ან ყურძენი მოიპარა, და იმავე ზეთისხილის ბაღში ან ვენახში შეიპყრეს. მართლაც, ორივე სახის ქურდობა აშკარა ქურდობად უნდა ჩაითვალოს, თუკი ნივთის მესაკუთრე ან ვინმე სხვა, გინდ საჯარო და გინდ კერძო [პირის კუთვნილ ტერიტორიაზე], ქურდს მოპარული ნივთით ხელში ხედავს ან დაიჭერს მანამ, სანამ ქურდი იმ ადგილს არ მიაღწევს, სადაც მას ნივთის მიტანა და შენახვა ჰქონდა განზრახული.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

მაგრამ თუ ქურდმა [მოპარული ნივთი] იქ მიიტანა, სადაც მას მისი შენახვა ჰქონდა განზრახული, იგი აშკარა ქურდად არ ჩაითვლება, თუნდაც იგი აქ მოპარული ნივთით შეიპყრონ. ზემოთქმულიდან გასაგებია, თუ რომელია ფარული ქურდობა, რადგან ის ქურდობა, რომელიც აშკარა ქურდობა არ არის, ფარული ქურდობა იქნება.“ ინსტიტუციები, წიგნი IV, ტიტული I, 1,2,3.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

„ხოლო ქურდობა ხდება არა მარტო მაშინ, როდესაც ვინმეს მიტაცების მიზნით სხვისი ნივთი მიაქვს, არამედ საერთოდ [ყოველთვის], როდესაც ვინმე სხვის ნივთს მისი მესაკუთრის სურვილის საწინააღმდეგოდ ხელს ახლებს. ამრიგად, თუ კრედიტორი სარგებლობს მასთან გირაოდ დატოვებული (დაგირავებული) ნივთით; ან შემნახველი (დეპოზიტარი) – იმ ნივთით, რომელიც მას შესანახად მიაბარეს;

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

ან [კიდევ] თუ პირი [გარკვეული სახის] სარგებლობისთვის მიღებული ნივთით სხვაგვარად ისარგებლებს, მაშინ [ეს პირები] ქურდობას ჩადიან. როგორც მაგალითად, თუ პირი ვერცხლის ჭურჭელს სარგებლობისთვის ითხოვებს ისე, თითქოს მას [ეს ჭურჭელი] სადილად დაპატიუებული სტუმრებისთვის ესაჭიროება, მაგრამ [ამ ჭურჭელს] იგი ქალაქგარეთ თან წაიღებს;

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

ან თუ პირი, რომელმაც ცხენი [ცოტა ხნით] სამოგზაუროდ ითხოვა, მაგრამ მან იგი უფრო ხანგრძლივი დროით წაიყვანა; [მაგალითად], როგორც ამის შესახებ ძველი იურისტები წერდნენ, რომ პირმა ცხენი ომში წაიყვანა.“

ინსტიტუციები, წიგნი IV, ტიტული I, 6.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

„მაგრამ დაადგინეს, რომ ის პირები, რომლებიც ნათხოვარი ნივთით იმ სახით არ სარგებლობენ, რა სახის სარგებლობისთვის მათ [ეს] ნივთი ითხოვეს, ასეთი მოქმედებით ქურდობას ჩადიან [მხოლოდ] იმ შემთხვევაში, თუკი მათ გაცნობიერებული აქვთ, რომ ამას ისინი ნივთის მესაკუთრის სურვილის (ნების) საწინააღმდეგოდ აკეთებენ,

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

და ეს რომ მესაკუთრეს სცოდნოდა, ის მათ ამის გაკეთების უფლებას არ მისცემდა. მაგრამ თუ ისინი ფიქრობენ, რომ მესაკუთრე ამას დაუშვებს, მაშინ მათ ბრალად არ შეერაცხება. ეს, მართლაც განსხვავების საუკეთესო საშუალებაა, ვინაიდან ქურდობის განზრახვის გარეშე ქურდობა არ ხდება. ინსტიტუციები, წიგნი IV, ტიტული I, 7.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

- „9. ზოგჯერ თავისუფალი ადამიანების ქურდობაც ხდება, მაგალითად, თუ მოიტაცებენ ერთ-ერთ ჩვენს ბავშვს, რომელიც ჩვენი ხელისუფლების ქვეშ იმყოფება.
10. მაგრამ ზოგჯერ საკუთარი ნივთის ქურდობასაც ჩადიან, თუ, მაგალითად, პირი მოიპარავს ნივთს, რომელიც მან კრედიტის გირაოდ მისცა.“ ინსტიტუციები, წიგნი IV, ტიტული I.
- „5. აშკარა ქურდობისთვის სასჯელი როგორც მონის, ასევე თავისუფალი პირისათვის, [ნივთის ღირებულების] ოთხმაგი [ოდენობის] ჯარიმაა, ფარული ქურდობისათვის კი – ორმაგი.“ ინსტიტუციები, წიგნი IV, ტიტული I.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

rapina – ძარცვა

„ვინც სხვის ქონებას ძალადობით იტაცებს (ძარცვავს), ისიც ასევე ქურდობიდან გამომდინარე სარჩელით აგებს პასუხს. /მართლაც, ვინ ექცევა სხვის ნივთს ნივთის მესაკუთრის ნების საწინააღმდეგოდ უფრო მეტად, ვიდრე ის, ვინც ძალადობით იტაცებს? ამიტომ, სწორად არის ნათქვამი, რომ ასეთი ქურდი ურცხვი ქურდია/. მაგრამ პროტორმა ამ დელიქტის გამო მაინც განსაკუთრებული სარჩელი შემოიღო, რომელსაც ძალადობით მიტაცებული (ნაძარცვი) ქონებიდან გამომდინარე სარჩელი ეწოდება.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

და ეს სარჩელი იწვევს ერთი წლის გასვლამდე ოთხმაგ, ხოლო ერთი წლის გასვლის შემდეგ უბრალო ჯარიმას. ეს სასჯელი იმ შემთხვევაშიც კი გამოიყენება, თუ პირმა თუნდაც მხოლოდ ერთი უმნიშვნელო [ღირებულების] ნივთი მიიტაცა. ოთხმაგი ჯარიმა მთლიანად ჯარიმა არ არის და ჯარიმის გარდა ნივთის მოთხოვნა (დევნა) მას თან არ სდევს ისევე, როგორც აშკარა ქურდობიდან გამომდინარე სარჩელის შემთხვევაში, რომელზედაც ჩვენ ზემოთ გვქონდა საუბარი.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

მაგრამ ოთხმაგი ჯარიმა ნივთის მოთხოვნასაც შეიცავს ისე, რომ ჯარიმად სამმაგი ჯარიმა რჩება, გინდ მძარცველი დელიქტის ჩადენის ადგილას შეიპყრონ და გინდაც – სადმე სხვაგან. რასაკვირველია, სასაცილო იქნებოდა, რომ მძარცველი უფრო ნაკლებად მძიმე პირობებში ჩაგვეყენებინა, ვიდრე ის, ვინც ფარულად ქურდობს.“

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

1. მაგრამ ამ სარჩელს მხოლოდ მაშინ აძლევენ, როდესაც ძარცვა ბოროტი განზრახვით ხდება. პასუხისმგებლობისაგან უნდა განთავისუფლდეს ის პირი, რომელმაც რაღაც შეცდომით სხვისი ნივთი თავის საკუთარ ნივთად მიიჩნია და, ვინაიდან სამართალს არ იცნობდა, ძარცვა იმ ვარაუდით ჩაიდინა, რომ თითქოს [მას, როგორც] ნივთის მესაკუთრეს, ნივთის მფლობელისათვის ამ ნივთის წართმევა ძალადობითაც კი შეუძლია.“ ინსტიტუციები, წიგნი IV, ტიტული II.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

სხვის ნივთების განადგურება–დაზიანება
ეს საკითხი რეგულირდებოდა აკვილიუსის (ძვ.წ. III ს.)
კანონით.

„უსამართლოდ (მართლსაწინააღმდეგოდ) მიყენებული
ზიანიდან გამომდინარე სარჩელი აკვილიუსის კანონით
არის დადგენილი, რომლის პირველ თავში
განსაზღვრულია, რომ თუ პირი მართლსაწინააღმდეგოდ
(უკანონოდ) მოკლავს სხვის მონას ან ოთხფეხა
პირუტყვს, რომელიც შინაურ ცხოველებს მიეკუთვნება,
მას მიუსჯიან მესაკუთრისათვის ნივთის იმ საფასურის
გადახდას, რაც უკანასკნელი წლის განმავლობაში ამ
ნივთის უმაღლეს [საბაზრო] ფასს წარმოადგენდა.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

3. ამ კანონით პასუხს არ აგებს ისიც, ვინც შემთხვევით მოკლა, თუკი მის [ქმედებაში] რამე [თუნდაც მსუბუქ] ბრალს (culpa) არ აღმოაჩენენ, რადგან, საწინააღმდეგო შემთხვევაში, ამ კანონით იგი პასუხს აგებს როგორც განზრახი დანაშაულისთვის (dolus), ასევე დაუდევრობისთვის (culpa).

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

4. ასე რომ, თუ ვინმე ხელშუბით თამაშის ან ვარჯიშის დროს [იქვე] გამვლელ შენს მონას დაჭრის, მაშინ ერთმანეთისგან ასხვაგებენ [სხვადასხვა შემთხვევას], ვინაიდან, თუ ეს ჯარისკაცმა იმ მოედანზე ჩაიდინა, სადაც, ჩვეულებრივ, [სამხედროები] ვარჯიშობენ, მაშინ ითვლება, რომ მას ბრალი არ მიუძღვის; მაგრამ თუ იგივე სხვამ ჩაიდინა, მაშინ იგი გაუფრთხილებლობისთვის პასუხს აგებს. იგივე ნორმა მოქმედებს იმ ჯარისკაცის მიმართაც, რომელიც ამას ისეთ ადგილას ჩაიდენს, რომელიც ჯარისკაცთა ვარჯიშებისთვის გათვალისწინებული არ არის.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

5. ასევე, თუ მებაღე (ტოტის მჭრელი) ხიდან ჩამოგდებული ტოტით იქვე მიმავალ შენს მონას მოკლავს, და თუ ეს საჯარო ან სასოფლო გზის ახლოს ისე მოხდა, რომ [მებაღეს ტოტის ჩამოგდების წინ მონა] არ გაუფრთხილებია, რომ მას ამ უბედური შემთხვევის თავიდან აცილება შეძლებოდა, მაშინ ბრალი მიუძღვის, ხოლო თუ მან [მონა] წინასწარ გააფრთხილა, მან კი უსაფრთხოებაზე არ იზრუნა, მაშინ ტოტის მჭრელი პასუხისმგებლობისგან თავისუფალია.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

ასევე ბრალად არ შეეზღვევათ
(პასუხისმგებლობიდან თავისუფლდებიან) იმ
შემთხვევაშიც, როდესაც პირს შემთხვევით
[საჯარო] გზიდან მოშორებით ან სხვის
ადგილ-მამულში, იმ ადგილას მოკლავენ,
სადაც ხეებს ჭრიან, თუნდაც იგი საფრთხის
შესახებ წინასწარ არ იყოს
გაფრთხილებული, რადგან არც ერთ უცხო
პირს ყოფნის უფლება არა აქვს.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

6. გარდა ამისა, თუ ექიმმა, რომელმაც შენი მონა გაჭრა (ოპერაცია გაუკეთა), მაგრამ შემდგომი მკურნალობა არ ჩაუტარებია, რის გამოც შენი მონა მოკვდა, მაშინ ექიმი ბრალისთვის დაუდევრობისთვის (culpa) პასუხს აგებს.
7. ბრალად შეეჩივრება ექიმს აგრეთვე უვიცობა (გამოუცდებლობა), მაგალითად, თუ ექიმმა შენი მონა იმიტომ მოკვდა, რომ მას ოპერაცია ცუდად გაუკეთა ან არასწორად უმკურნალა.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

8. ასევე თუ შენს მონას გაშმაგებული ჯორები გაიტანს, რომლებიც ჯორების გამრეკმა თავისი გამოუცდელობის გამო ვერ შეაჩერა, მაშინ ჯორების გამრეკს ეს ბრალად შეერაცხება, იგი ზუსტად ასევე აგებს პასუხს იმ შემთხვევაშიც, თუ მან ჯორების შეჩერება თავისი ფიზიკური სისუსტის გამო ვერ შეძლო, თუ კი სხვა, უფრო ძლიერი, მათ შეჩერებას შეძლებდა. დადგინდა, რომ იგივე წესი გავრცელდეს აგრეთვე ცხენზე ამხედრებულ პირზე, რომელმაც თავისი ფიზიკური სისუსტის თუ გამოუცდელობის გამო გაშმაგებული ცხენის შეკავება ვერ შეძლო.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

10. არა მარტო კანონის სიტყვასიტყვითი მნიშვნელობით, არამედ განმარტებითაც გადაწყდა, რომ უნდა შეფასდეს არა მარტო მოკლული ცოცხალი არსება, არამედ მასთან ერთად ის ზიანიც, რომელიც ამ ცოცხალი არსების მოკვლით თქვენ დამატებით განიცადეთ;

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

მაგალითად, თუ შენი მონა, რომელიც ვიღაცამ მემკვიდრედ დანიშნა, ვინმემ მანამდე მოკლა, ვიდრე იგი შენი ბრძანებით მემკვიდრეობაში შევიდოდა; რადგან დადგენილია, რომ [ამ შემთხვევაში] დაკარგული მემკვიდრეობის ღირებულებაც მხედველობაში უნდა მიიღონ. ასევე, თუ [ერთად შებმული] წყვილი ჯორის ან ცხენების ოთხეულისგან, ან კიდევ კომედიურ მონა-მსახიობთაგან ერთ-ერთს მოკლავენ, მაშინ შეაფასებენ არა მარტო მოკლულს, არამედ დამატებით გამოითვლიან აგრეთვე იმ ღირებულებას, რაც ცოცხლად დარჩენილებმა [ამით] დაკარგეს.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

13. მესამე თავი ყველა სხვა სახის ზიანს ეხება. ამრიგად, თუ ვინმე მონას ან იმ ოთხფეხა ცხოველს დაჭრის (ზიანს მიაყენებს), რომელიც „შინაურ პირუტყვს“ მიეკუთვნება; ან, თუ პირი დაჭრის (ზიანს მიაყენებს) ან მოკლავს იმ ოთხფეხა ცხოველს, რომელსაც „შინაურ პირუტყვს“ არ მიეკუთვნებენ, მაგალითად, ძაღლს ან გარეულ ცხოველს, ასეთ შემთხვევაში [კანონის] ამ თავით სარჩელია დაწესებული.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

კანონის ამავე ნაწილით ხდება აგრეთვე ყველა სხვა [სახის] ცხოველისთვის, აგრეთვე უსულო საგნებისთვის უკანონოდ (უსამართლოდ) მიყენებული ზიანის ვინდიცირება. სახელდობრ, თუ რამე დაწვეს, დაანგრიეს ან გატეხეს, ამ შემთხვევაში კანონის ამავე თავით სარჩელია დადგენილი.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

14. ცხადია, რომ, როგორც [კანონის] პირველი თავის თანახმად, პასუხისმგებლობა მხოლოდ იმ პირს ეკისრება, რომელმაც სხვისი მონა ან ოთხფეხა პირუტყვი განზრახვით ან გაუფრთხილებლობით (culpa) მოკლა, [ზუსტად] ასევე, ამ (მესამე) თავის მიხედვით, სხვა სახის ზიანის მიყენებისთვისაც პირი მხოლოდ განზრახ ან გაუფრთხილებლობით [ჩადენილი ქმედობისთვის (დანაშაულისთვის)] აგებს პასუხს.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

ოღონდ, ამ კანონის ამ თავის თანახმად, ზიანის მიმყენებელს დაეკისრება არა იმ ოდენობის თანხის გადახდის ვალდებულება, რაც იმ წლის განმავლობაში ამ ნივთის ფასს წარმოადგენდა, არამედ იმ ღირებულებებისა, რომელიც ნივთს ბოლო ოცდაათ დღეს ჰქონდა.“ ინსტიტუციები, წიგნი IV, ტიტული III

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

iniuria – შეურაცხყოფა, სხეულის დაზიანება,
პირადი წყენინება და სხვა
კანონსაწინააღმდეგო მოქმედება

„1. ხოლო „უკანონობას“ („ინიურია“) ჩადიან არა მარტო მაშინ, როდესაც, მაგალითად, ვინმე მუშტით ან კეტით ცემეს, ან კიდევ გაშოლტეს, არამედ იმ შემთხვევაშიც, თუ ვინმე გალანძღეს; ან თუ ერთი პირი მეორე პირის ქონებას ისე ეუფლება, თითქოს ეს უკანასკნელი მისი მოვალეა, [თუმცა] იცის, რომ ამ უკანასკნელს მისი არაფერი მართებს;

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

ან თუ ერთმა პირმა მეორე პირის სახელის გასატეხად პასკვილი ან ლექსი დაწერა, შეთხზა, გამოსცა და ეს იმ ბოროტი განზრახვით ჩაიდინა, რომ მეორე პირს რამე დაუშავოს; ან თუ ვინმე ოჯახის დედას ან არასრულწლოვან ვაჟსა თუ ქალს ავიწროვებს; ან თუ ითქვა, რომ ვინმეს უბიწოება ხელყოფილ იქნა, და, ბოლოს, ცხადია, რომ „ინიურია“ (უკანონობა) კიდევ სხვა მრავალი სახით შეიძლება ჩაიდინონ.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

3. ითვლება, რომ მონას არავითარი ზიანი („ინიურია“) არ ადგება, მაგრამ მისი მეშვეობით ზიანი ადგება მის მესაკუთრეს (მონათმფლობელს) ოდონდ არა იმ სახით, როგორც ამას ადგილი აქვს ბავშვებისა და ცოლისთვის ზიანის მიყენების შემთხვევაში, მონასთან დაკავშირებით ეს ხდება მხოლოდ მაშინ, როდესაც მონას განსაკუთრებული სისასტიკით ექცევიან,

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

რაც, აშკარად, მონის მესაკუთრისთვის
შეურაცხყოფის („კონტუმელია“)
მისაყენებლად ჩადენილ [ქმედებად]
განიხილება. მაგალითად, თუ ვინმე სხვის
მონას გაროზგავს, ამ შემთხვევაში სარჩელია
გათვალისწინებულ. მაგრამ თუ ვინმე
[სხვის] მონას გალანძღავს ან მუშტს
დაარტყამს, მაშინ მის მესაკუთრეს
არავითარი სარჩელი არ ეძლევა.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

4. თუ ზიანს საერთო მონას მიაყენებენ, მაშინ სამართლიანობა მოითხოვს, რომ მიყენებული ზიანი შეფასდეს არა იმ წილის პროპორციულად, რაც თითოეულ თანამესაკუთრეს ეკუთვნის, არამედ თანამესაკუთრეთა სახელით, რადგან ზიანი მათ მიაყენეს.
5. ხოლო თუ ტიციუსს მონაზე უზუფრუქტი ეკუთვნის, ხოლო მევიუსს – საკუთრების უფლება, მაშინ ზიანი უფრო მევიუსისთვის მიყენებულად ითვლება.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

6. ხოლო თუ ზიანი თავისუფალ პირს მიაყენეს, რომელიც შენ კეთილსინდისიერად გემსახურება, მაშინ შენ არავითარი სარჩელი არ გექმევა; მაგრამ [დაზარალებულს] თავისი სახელით შეუძლია სასამართლოში ჩივილი (სარჩელის აღძვრა); ოღონდ თუ იგი შენი შეურაცხყოფის მიზნით იქნა შეურაცხყოფილი, მაშინ „ინიურია-დან (უკანონობიდან) გამომდინარე სარჩელი“ შენც გექმევა.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

7. ხოლო სამართალდარღვევისათვის („ინიურია“) სასჯელს, თორმეტი დაფის (ტაბულის) კანონების თანახმად, ასოთდამშავებლობისათვის ტალიონი წარმოადგენდა, ხოლო ძვლის დამტვრევისათვის კი ფულადი ჯარიმა იყო დაწესებული, როგორც [ყველაზე მძიმე სასჯელი] იმდროინდელი დიდი სიღარიბის პირობებში.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

მაგრამ შემდეგ პროტორებმა დაუშვეს, რომ ზიანი თავად დაზარალებულებს შეეფასებინათ ისე, რომ მოსამართლეს იმ ოდენობის თანხის გადახდა მიესაჯა [მოპასუხისათვის], რა ოდენობითაც ზიანს დაზარალებული შეაფასებდა, ან უფრო ნაკლებით, თუ მოსამართლე ამას საჭიროდ ჩათვლიდა. ხოლო თორმეტი დაფის (ტაბულის) კანონებით დაწესებული სასჯელები „სამართალდარღვევისთვის“ („ინიურია“) ხმარებიდან გამოვიდა. მაგრამ პროტორის მიერ დაწესებული სასჯელები კი, რომლებსაც „საპატიოსნაც“ (ჰონორარია“) უწოდებენ, მოსამართლეების მიერ ხშირად გამოიყენება.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

და [დაზარალებული პირის] ღირსების ხარისხისა და პატიოსნების შესაბამისად იზრდება ან მცირდება [მიყენებული] ზიანის შეფასება. სასჯელის მისჯის („კონდემნაციო“) დროს ამგვარ გრადაციას არცთუ უსაფუძვლოდ იყენებენ მონის პერსონასთან დაკავშირებითაც, ისე, რომ ერთი სასჯელია დაწესებული იმ ზიანისთვის, რომელიც [მონათმფლობელის] მეურნეობის [საქმეთა] მმართველ მონას მიაყენეს, მეორე – საშუალო შეძლების და სხვა სასჯელი – დაბალი კატეგორიის ან ბორკილდადებული მონისათვის.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

9. ზიანის მიყენების („ინიურია“) სიმძიმეს აფასებენ (განსაზღვრავენ) ან ქმედობის ფაქტიდან (გარემოებიდან) გამომდინარე, მაგალითად, თუ ერთი პირი მეორეს დაჭრის ან შოლტით ცემს; ან [ქმედობის] ადგილის მიხედვით, მაგალითად, თუ ზიანი თეატრში, მოედანზე ან პრეკტორის თვალწინ იქნა მიყენებული; ან [დაზარალებულის] პერსონის მიხედვით, მაგალითად, თუ ზიანი მაგისტრატს მიაყენეს, ან, თუ უბრალო ადამიანებმა ზიანი სენატორს მიაყენეს, ან, თუ ბავშვებმა – თავიანთ მამას; გააზატებულებმა (ღიბერტებმა) თავიანთ პატრონს.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

სხვაგვარად შეფასდება, [ერთი მხრივ], სენატორის, მშობლისა და პატრონისათვის მიყენებული ზიანი და სხვაგვარად – გარეშე პირის და დაბალი რანგის ადამიანისა. ზოგჯერ, სამართალდარღვევის („ინიურიას“) სიმძიმის შეფასებისას, ითვალისწინებენ დაზიანებული სხეულის ნაწილსაც. მაგალითად, როდესაც თვალთა დაზიანებული. მცირე მნიშვნელობა აქვს იმის შეფასებას, თუ როგორი ზიანი მიაყენეს, [ერთი მხრივ], ოჯახის მამას და, [მეორე მხრივ], ოჯახის ვაჟიშვილს, რადგან ამ უკანასკნელისთვის მიყენებული ზიანიც მძიმე [„სამართალდარღვევად“ (ინიურია)] შეფასდება.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

10. დაბოლოს, უნდა ვიცოდეთ, რომ ყველა სახის ზიანის მიყენების შემთხვევაში, დაზარალებულს შეუძლია სარჩელი აღძრას როგორც სისხლის სამართლის, ასევე სამოქალაქო სამართლის წესით. თუ სარჩელი სამოქალაქო სამართლის წესით არის აღძრული, მაშინ ჯარიმა, როგორც ზევით ვთქვით, შეფასების შესაბამისად განისაზღვრება. ხოლო თუ სარჩელი სისხლის სამართლის წესით არის აღძრული, მაშინ მოსამართლე თავისი უფლებამოსილებით მოპასუხეს ექსტრაორდინარულ ჯარიმას დაადებს.

რომის სამართალი (საფუძვლები) დელიქტები

11. „ინიურია-დან გამომდინარე სარჩელით“ პასუხს აგებს არა მხოლოდ ის პირი, ვინც [სხვას] ზიანი მიაყენა, ანუ გაარტყა (ცემა), არამედ ისიც, ვინც ამას განზრახ ხელი შეუწყო ან დაეხმარა, რომ [დაზარალებულისთვის] სახეში მუშტით დარტყმა მიეყენებინათ.
12. ამ სარჩელის [თავიდანვე] არგამოყენების შემთხვევაში, იგი ძალას კარგავს და ამიტომ, თუ ვინმე სამართალდარღვევის („ინიურია“), ე.ი. ზიანის მიყენებისთანავე თავისი ნებით სარჩელს არ აღძრავს, მაშინ მას შემდგომში, თუ იგი ინანებს, [რომ ასე მოიქცა], სარჩელის აღძვრა უკვე აღარ შეუძლია.“ ინსტიტუციები, წიგნი IV, ტიტული IV.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი დელიქტები

კვაზი დელიქტი (quasi ex delicto) იყო იმ შემთხვევაში როდესაც სახეზე არ იყო არც ხელშეკრულება და არც დელიქტისათვის დამახასიათებელი ნიშნები, მაგრამ ვაღიგებებოდა მაინც წარმოიშვებოდა ისე, თითქოს დელიქტს ქონდა ადგილი.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი დელიქტები

„თუ მოსამართლე სასამართლო დაგას კანონის დარღვევით გადაწყვეტს, მას ვალდებულება საკუთრივ დელიქტიდან („მაღეფიციო“) არ ეკისრება. მაგრამ, ვინაიდან მას ვალდებულება არც ხელშეკრულებიდან ეკისრება, და [იმავედროულად] მოსამართლე, თუნდაც უცოდინარობით, [მაგრამ მაინც] გადაცდომის ჩამდენ [პირად] განიხილება, ამიტომ ითვლება, რომ მის ვალდებულებას (პასუხისმგებლობას) „კვაზი დელიქტი“ („მაღეფიციო“) წარმოშობს. და მას იმ ოდენობის ჯარიმის გადახდას მიუსჯიან, რა ოდენობასაც კეთილსინდისიერი მოსამართლე ამ საქმისთვის სამართლიანად ჩათვლიდა.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი დელიქტები

1. ის პირიც, რომლის საკუთარი, ნაქირავები ან იმ სახლიდან (ბინიდან), რომელშიც იგი უსასყიდლოდ ცხოვრობდა, რაიმე ისე ჩამოვარდა ან ჩამოიღვარა, რომ სხვას ზიანი მიაყენა, ასევე „კვაზი (თითქოს) დელიქტის („მაღეფიციო“) საფუძველზე პასუხისმგებელ პირად განიხილება, ხოლო იგი „არა საკუთრივ დელიქტით“ (მაღეფიციო“) ვაღდებულება დაკისრებულ პირად იმიტომ განიხილება, რადგან უმრავლეს შემთხვევაში სხვის ბრალზე – მაგალითად, მონის ან ბავშვის – აგებს პასუხს.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი დელიქტები

მას ჰგავს ის პირიც, რომელმაც იმ ადგილას, რომელსაც ხალხი, ჩვეულებრივ, გზად იყენებს, ისეთ რამეს დადებს ან ჩამოკიდებს, რომელმაც, თუ იგი ჩამოვარდა, შეიძლება, სხვა პირს ზიანი მიაყენოს. ასეთ შემთხვევაში ათი ოქროს ოდენობის ჯარიმაა დაწესებული. ხოლო იმ შემთხვევისათვის, როდესაც რაიმე ჩამოვარდა ან ჩამოიღვარა, მიყენებული ზიანის ორმაგი ანაზღაურების სარჩელია დადგენილი.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი დელიქტები

ხოლო თუ თავისუფალი ადამიანი მოკლეს, მაშინ ორმოცდაათი ოქროს ოდენობის ჯარიმას ნიშნავენ. მაგრამ თუ იგი ცოცხალი (გა)დარჩა და განაცხადა, რომ მას ზიანი მიაყენეს, მაშინ მას სარჩელი იმ ოდენობაზე მიეცემა, რა ოდენობასაც მოსამართლე ამ საქმისთვის სამართლიანად მიიჩნევს.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი დელიქტები

სახელდობრ, მოსამართლემ უნდა გამოითვალოს ექიმებისათვის გასამრჯელოდ მისაცემი [თანხის ოდენობა] და მკურნალობისათვის გასაწევი სხვა ხარჯები, გარდა ამისა, იმ სამუშაო დღეებში [ასაღები ხელფასის] რაოდენობა, რომელიც მან დაკარგა ან [მომავალში] დაკარგავს იმის გამო, რომ იგი შრომისუუნარო გახდა.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი დელიქტები

2. თუ ოჯახის გაუიშვილი მამისგან ცალკე ცხოვრობს და მისი ბინიდან რაიმე ჩამოვარდა ან ჩამოიღვარა, ან თუ მან რაიმე ისე დადო (დადგა) ან ჩამოკიდა, რომ ჩამოვარდნის შემთხვევაში [სხვას] საფრთხეს უქმნის, მაშინ, იულიანეს თანახმად, მამის წინააღმდეგ რაიმე სარჩელი არ არსებობს, ხოლო სარჩელი თავად გაუიშვილის წინააღმდეგ უნდა აღიძრას. იგივე წესი უნდა დაიცვან ოჯახის გაუიშვილთან დაკავშირებით იმ შემთხვევაშიც, როდესაც მან, როგორც მოსამართლემ, სადავო საქმე კანონის გვერდის ავლით (დარღვევით) გადაწყვიტა.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი დელიქტები

3. ასევე „კვაზი დელიქტზე“ („მაღეფიციო“) აგებს პასუხს გემის მეპატრონე, მიკიტანი ან მეფუნდუკე იმ განზრახ მიყენებული ზიანისა და ქურდობისათვის, რომელიც გემზე, სამიკიტნოში ან ფუნდუკში ჩაიდინეს, ოღონდ, თუკი რაიმე სახის სამართალდარღვევა თავად მან კი არ ჩაიდინა, არამედ ერთ-ერთმა იმ პირთაგან, რომლებიც გემზე, სამიკიტნოში ან ფუნდუკში მსახურობენ.

რომის სამართალი (საფუძვლები) კვაზი დელიქტები

იმის გამო, რომ მეპატრონის წინააღმდეგ ამ სარჩელს ხელშეკრულება არ წარმოშობს, მაგრამ გაუფრთხილებლობისთვის (culpa) იგი რამდენადმე მაინც აგებს პასუხს, რადგან მას სამუშაოდ უწესო ხალხი ჰყავდა აყვანილი, ამიტომაც ითვლება, რომ მას პასუხისმგებლობა „კვაზი დელიქტის“ საფუძველზე ეკისრება. მაგრამ ყველა ამ შემთხვევაში წარმოიშობა „ქმედობის ფაქტიდან (გარემოებიდან) გამომდინარე სარჩელი“, რომელიც მემკვიდრეზეც გადადის, მაგრამ მემკვიდრის წინააღმდეგ ამ სარჩელს არ იძლევიან. ინსტიტუციები, წიგნი 4, ტიტული V.

რომის სამართალი (საფუძვლები) ნოქსალური პასუხისმგებლობა

„მონის მიერ სამართალდარღვევის ჩადენის შემთხვევაში, მაგალითად, თუ მათ ქურდობა ან ქონების ძარცვა ჩაიდინეს, ან ვინმეს ზიანი ან შეურაცხყოფა (ინიურია) მიაყენეს, მაშინ წარმოიქმნება ნოქსალური სარჩელები, რომელთა მეშვეობით მონის მესაკუთრეს ნებართვა ეძლევა ან შეფასებით დადგენილი სადავო საგნის ფასი გადაიხადოს, ან კიდევ ზიანის მიმყენებელი მონა [დაზარალებულს] გადასცეს.

რომის სამართალი (საფუძვლები) ნოქსალური პასუხისმგებლობა

1. ხოლო „noxā“ ნიშნავს პირს, რომელმაც ზიანი მიაყენა, ე.ი. მონას. „noxia“ კი – თავად სამართალდარღვევას (მაღეფიციო) – მაგალითად, ქურდობას, ზიანის მიყენებას, ძარცვას, შეურაცხყოფას (ინიურია).
2. ხოლო სავსებით საფუძვლიანია ის, რომ [მონის მესაკუთრეს] ზიანის მიმყენებელი მონის [დაზარალებულისთვის] გადაცემის ნებას რთავენ, ვინაიდან არ არის სამართლიანი, რომ მონების თავაშვებულობამ, თავად მათ გარდა, მათს მესაკუთრესაც ზიანი მოუტანოს.

რომის სამართალი (საფუძვლები) ნოქსალური პასუხისმგებლობა

3. მონის მესაკუთრე, რომლის წინააღმდეგაც მონის გამო სარჩელი აღძრეს, ამ მონის გადაცემით პასუხისმგებლობისაგან თავისუფლდება. ამასთან, იგი მონაზე საკუთრებასაც სამუდამოდ გადასცემს. ხოლო თუ მონა ფულს იშოვის და იმ პირს, რომელსაც იგი გადასცეს, ზარალს აუნაზღაურებს, მაშინ პროტორის მეშვეობით იგი [მონობიდან] თავისუფლდება, თუნდაც მონის მესაკუთრე გააზატების წინააღმდეგი იყოს.

რომის სამართალი (საფუძვლები) ნოქსალური პასუხისმგებლობა

4. ხოლო ნოქსალური სარჩელები დაწესებულია ან კანონებით, ან პროტორის ედიქტით, მაგალითად, ქურდობიდან გამომდინარე სარჩელი დაწესებულია თორმეტი დაფის (ტაბულის) კანონებით, ზიანის მიყენებიდან გამომდინარე სარჩელი – აკვილიუსის კანონით. პროტორის ედიქტით დაწესებულია, მაგალითად, „ინიურია-დან“ („უკანონო სამართალდარღვევიდან“) და ქონების ძარცვიდან გამომდინარე სარჩელები.

რომის სამართალი (საფუძვლები) ნოქსალური პასუხისმგებლობა

5. ხოლო ყველა ნოქსალური სარჩელი იმ პირის წინააღმდეგ არის მიმართული, რომლის ხელისუფლებასაც სამართალდამრღვევი ექვემდებარება, რადგან, თუ სამართალდარღვევას შენი მონა ჩაიდენს, მაშინ, სანამ იგი შენი ხელისუფლების ქვეშ არის, სარჩელი შენს წინააღმდეგ იქნება წარდგენილი. თუ იგი სხვისი ხელისუფლების ქვეშ გადავა, მაშინ სარჩელიც იმ პირის წინააღმდეგ გადადის; ან, თუ მას გაააზრებენ, მაშინ სარჩელი თვით მის წინააღმდეგ იქნება უშუალოდ წაყენებული და ზიანის მიმყენებლის [დაზარალებულისათვის] გადაცემა წყდება.

რომის სამართალი (საფუძვლები) ნოქსალური პასუხისმგებლობა

მეორე მხრივ, პირდაპირი სარჩელი ნოქსალურ სარჩელში გადადის. ვინაიდან, თუ, მაგალითად, თავისუფალი ადამიანი სამართალდარღვევას (noxia) ჩაიდენს და შემდეგ იგი შენი მონა გახდება /რაც ზოგ შემთხვევაში ხდება, როგორც ჩვენ ეს პირველ წიგნში გადმოვეცით/, მაშინ შენ წაგიყენებენ ნოქსალურ სარჩელს, რომელიც მანამდე პირდაპირი იყო.

რომის სამართალი (საფუძვლები) ნოქსალური პასუხისმგებლობა

6. ხოლო თუ მონა სამართალდარღვევას (noxia) თავისი ბატონის (მონის მესაკუთრის) წინააღმდეგ ჩაიდენს, მაშინ არავითარი სარჩელი არ წარმოიშობა, ვინაიდან ბატონსა და იმ პირს შორის, რომელიც მის ხელისუფლებას ექვემდებარება, არ შეიძლება, რომ რაიმე ვალდებულება წარმოიშვას; და ამიტომაც, თუ მონა სხვისი ხელისუფლების ქვეშ გადავა ან თავისუფლებას მიიღებს, მაშინ არც თავად მის მიმართ და არც იმ პირის წინააღმდეგ, რომლის ხელისუფლების ქვეშაც იგი უკვე იმყოფება, სარჩელის აღძვრა არ შეიძლება.

რომის სამართალი (საფუძვლები) ნოქსალური პასუხისმგებლობა

აქედან გამომდინარე, თუ სხვისი მონა შენ წინააღმდეგ სამართალდარღვევას (noxia) ჩაიდენს და შემდეგ იგი შენი ხელისუფლების ქვეშ აღმოჩნდება, მაშინ სარჩელი იკარგება, ვინაიდან იგი ისეთ მდგომარეობაში გადადის, რომელშიც ის არ შეიძლება, რომ არსებობდეს. ამიტომ, თუნდაც [შენი მონა] შენი ხელისუფლებიდან გამოვიდეს, სარჩელის წარდგენა მაინც არ შეგიძლია. ზუსტად ასევე, თუ მონის მესაკუთრე თავისი მონის მიმართ სამართალდარღვევას ჩაიდენს, მაშინ მონის გააზატების ან გასხვისების შემთხვევაშიც მონის მესაკუთრის წინააღმდეგ რაიმე სარჩელის აღძვრა მონას არ შეუძლია.“ ინსტიტუციები, წიგნი IV, ტიტული VIII.

რომის სამართალი (საფუძვლები)

quasi ex contractu

negotiorum gestio

negotiorum gestor

dominus

dominus negotii

solutio indebiti

delictum

iudicia publica

crimina

delicta publica

delicta privata

poena

furtum

furtum manifestum

furtum nec manifestum

rapina

iniuria

quasi ex delicto

noxia

noxia

რომის სამართალი (საფუძვლები)

შეკითხვები?

გმადლობთ

ყურადღებისათვის!

გისურვებთ წარმატებებს!